

Az olasz közelmúlt krónikája – „két hangra”

Bruno Vespa évtizedek óta az olasz állami televízió, a RAI egyik meghatározó „arca”, a *Porta a porta* című közéleti műsor vezetője, amelyet Sztanó László *Olasz–magyar kulturális szótára* is önálló szócikkre érdemesített, mint „a legnézettebb politikai vitaműsort” (Corvina Kiadó, Budapest, 2008, 225. o.). Ám ez a hazájában ma minden kollégájánál közismertebb televíziós újságíró egyszersem mind könyvíró-történetíró is, aki eddig mintegy másfél tucatnyi vaskos könyvet jelentetett meg Olaszország jelenkori történetéről, közéleti eseményeiről, politikai harcairól, igen nagy közönségsikert aratva. Történelmi-irodalmi szempontból legjelentősebb művét, legnagyobb ívű és formátumú szintézisét *Olaszország története Mussolinitól Berlusconiig* (*Storia d'Italia da Mussolini a Berlusconi*) címmel publikálta, az 1943 és 2004 közti történeésekről.

A hivatásos, „akadémiai” történetírók fanyalgással fogadták a Vespa-féle „zsumál-historiográfiát” mint „céhen” kívüli történészkedést, sokkal inkább újság-, mint történetírást – érthetően és részben jogosan is. Vespát azonban megvigasztalhatja Indro Montanelli példája: a huszadik század talán legkiválóbb olasz (napilap-) újságírójának monumentális, huszonkét (illetve, előzményeivel és kiegészítéseivel, még ennél is több) kötetes Itáliakrónikájára kezdetben, és még hosszú ideig, a tudományos körök lenézően és elutasítóan reagáltak, de azóta klasszikus alapművé vált, elegáns kivitelben újranyomott „kötelező” (vagy ajánlott) olvasmánnyá (l. Madarász Imre: *„Történész vagy, ha tetszik, krónikás”*. Indro Montanelli: *Itália története* in Madarász: *„Az emberélet útjának felén”*. *Italianisztika jelen időben*, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1999, 73–76. o.). Noha Vespa nem rendelkezik Montanelli klasszikus műveltségével, történelmi ismeretgazdagságával, gondolati távlatosságával és mélységével, szépirodalmi rangú stílusával, és felfogása sem azonos az övével, abban hasonlít a mesterhez, hogy ő is egy hagyományosan inkább baloldalinak tartott műfajt, a népszerűsítő történetírást műveli „jobbközép” szemlélettel, habár – jó újságíróhoz illően – mindig az „audiatur et altera pars” elvét érvényesítve.

A könyvcím nem szabad, hogy félrevezesse az olvasót: Vespa korántsem rokonítja Mussolinival a jelenleg is kormányzó Silvio Berlusconi, nem vádolja diktatórikus allűrökkel az olasz jobboldal vezérét, mint teszik előszeretettel baloldali ellenfelei és az újságírók többsége, akikhez képest megértően, sőt rokonszenvvel – habár korántsem a médiahíveire (Emilio Fede, Giuliano Ferrara stb.) jellemző elkötelezettséggel – figyeli a médiamánás-politikust. Ebből a szempontból különösen érdekes a kötet belső címlapján, alcímként is olvasható megjegyzés: „Giulio Andreotti tanúvallomásaival”. A kereszténydemokrata Andreotti, a második világháború utáni Olaszország legelnyűhetetlenebb államférfia, történelmi főszereplője volt nemzedékeken át (lásd róla készült cikkünket a Klio 2009/3. számában), immár matuzsálemi korban tett „tanúvallomásai” tehát történelmileg vitathatatlanul forrásértékűek, ugyanakkor nyilvánvalóan egy pártpolitikus megnyilvánulásai, aki hosszú ideig maga is a mérsékelt jobboldal vezéralakja volt, mai „utódját”, Berlusconi viszont korántsem kritikátlanul szemléli. Andreotti már-már „társszerzővé” való előléptetése, de legalábbis kiemelt konzultánsként való szerepeltetése kulcsfontosságú Vespa történelemszemléletének megértését illetően.

Az áttekintés legfeltűnőbb szemléletbeli jellegzetessége a vita a tárgyalt korszakban keletkezett és korszakról szóló historiográfia „fősodrának” nevezhető baloldali koncepcióval. Vespa bírálja az Ellenállás kommunisták általi kisajátítását, noha a polgárháború „kommunista tézisének” (18. o.) kritikája egyértelműen visszafogottabb, mint az, amit Claudio Pavone (*Una guerra civile*, Bollati Boringhieri, Torino, 1991) vagy Giampaolo Pansa (*Il sangue dei vinti*, Sperling & Kupfer, Milano, 2003) fogalmazott meg. Az ötvenes évek olasz „theatrum politicum”-ának antagonista „drámahősei” közül egyértelműen Alcide De Gasperinek nyújtja a pálmát („olasz miniszterelnök sosem örvendett olyan tekintélynek és tiszteletnek, mint De Gasperi”, 87. o.), s nem a „kremlinizált” (68. o.) és „sztálinista” (99. o.) Palmiro Togliattinak. Az utóbbinál sokkal pozitívabb képet fest az „eurokommunista” Enrico Berlinguerről (akinek fontosságát az a címlapfotó is érzékelteti, melyen Andreottival együtt – pontosabban vele szemben – látható), jóllehet nem osztja az olasz marxisták Berlinguer-kultuszát. Berlinguer nagy ellenlábasát, Bettino Craxit Vespa nem hajlandó pusztán a korrupt politizálás jelképének tekinteni, s általában is elutasítja „Olaszország maffiózus történetét” (715. o.), azt, hogy „a kormánypártok elleni Tangentopoli-perekkel és az Andreotti elleni maffiaperekkel kitöröljék fél évszázad olasz történelmét”, méghozzá olyan fél évszázadét, melynek során „egy háborúban szétesett ország újjászületett és a világ hatodik vagy hetedik legnagyobb

gazdasági hatalmává vált” (732. o., vö. recenziókkal Massimo Pini és a Barbacetto-Gomez-Travaglio szerzőhármás monográfiáival a Klio 2007/3. és 2008/2. számaiban).

Bár a Berlini Fal leomlása utáni olaszországi jobb-bal („Polo-Ulivo”) „párharc” (vö. Bruno Vespa: *Il duello*, Mondadori, Milano, 1995 és uő.: *Il Cavaliere e il Professore*, Mondadori, Milano, 2003) leírásakor Massimo D’Alema és Romano Prodi kormányzásánál hatékonyabbnak és stabilabbnak mutatja be Berlusconiét, az utóbbi (többszöri) szövetségeséről, Umberto Bossiról nem hízelgő a véleménye: „hazánkra nézve szerencsének” minősíti, hogy északolasz-szakadár törekvései („secessione”) kudarcot vallottak (422. o.).

Érdekes adalékokkal is szolgál a kiadvány: megtudjuk belőle, hogy az 1944. március 23-iki római, via Rasella-i náciellenes merényletet végrehajtó csoport parancsnoka Carlo Salinari, a neves irodalomtörténész-italianista volt (21. o.); hogy a szocialista köztársasági elnök, Sandro Pertini milyen populistá, esetenként demagóg módon manipulálta („elsőként”) a leghatásosabb tömegmédiát, a televíziót (226–227. o.); hogy a republikánus miniszterelnök, Giovanni Spadolini hogyan kapcsolta össze a történettudomány, a politika, a hírek és a térszék iránti mohó éhségét (253–254. o.)...

Bruno Vespa munkája nyilvánvalóan nem történettudományos szakmonográfia. Szerkezeti arányai is sejtetik ezt: a „Második Köztársaság” bő másfél évtizedének csaknem kétszer akkora teret szentel, mint az „Első Köztársaság” közel ötven esztendejének. Ez „újdondász” mentalitást tükröz: az újságíróra jellemző, hogy igazán a jelen érdekli, a múlt csak az aktuális fejlemények és újdonságok megértésének eszköze számára. Mégis – hibáival és erényeivel, felületességeivel és szuggesztív olvasmányosságával együtt – több tízezres, talán százezres olvasótábor képét befolyásolja, formálja Olaszország közelmúltjáról és jelenkoráról. Ezért és ennyiben érdemli meg a történész szakma figyelmét is.

Bruno Vespa: *Storia d’Italia da Mussolini a Berlusconi* [Olaszország története Mussolinitól Berlusconiig], Oscar Mondadori, Milano, 2008, 826 old.

Madarász Imre